

will carefully as each European and at the same time as the representative of a nation state.

Key words: konstytutsionalization, the European Union, constitutional features of the EU legal order.

УДК 342.531.43 (474.2) (061.1 ЄС)

Г. В. ДОВГАНЬ

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У РІШЕННЯХ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК ОРГАНУ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Розглянуто сприйняття принципу верховенства права ЄС Верховним Судом Естонської Республіки. Проаналізовано основні рішення щодо цього питання: справа про введення в обіг валюти євро та справа про державні закупівлі. З'ясована позиція суду щодо співвідношення норм національного права, в першу чергу Конституції Естонської Республіки, та норм права ЄС. Зроблено висновок про підтримку Верховним Судом Естонської Республіки позиції Європейського Суду Справедливості щодо абсолютного пріоритету права ЄС. Наголошується на взаємозв'язку проблеми пріоритетності норм права ЄС щодо норм національного права із питанням збереження національного суверенітету держав-членів ЄС.

Ключові слова: принцип верховенства права ЄС, Верховний Суд Естонської Республіки, Конституція Естонської Республіки, пріоритет застосування, національний суверенітет.

Довгань Г. В. Принцип верховенства права Європейського Союзу в рішеннях Верховного Суду Естонської Республіки як органа конституційного контролю

© Довгань Галина Віталіївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка

Рассмотрено восприятие принципа верховенства права ЕС Верховным Судом Эстонской Республики. Проанализировано его основные решения в этом контексте: дело о введении валюты евро и дело о государственных закупках. Выяснена позиция суда о соотношении норм национального права, в первую очередь, Конституции Эстонской Республики, и норм права ЕС. Сделан вывод о поддержке Верховным Судом Эстонской Республики позиции Европейского Суда Справедливости касательно абсолютного приоритета права ЕС. Подчёркивается взаимосвязь проблемы приоритета права ЕС относительно норм национального права и вопроса сохранения национального суверенитета государств-членов ЕС.

Ключевые слова: *принцип верховенства права ЕС, Верховный Суд Эстонской Республики, Конституция Эстонской Республики, приоритет применения, национальный суверенитет.*

Dovhan Halyna. Principle of the European Union Law Supremacy in decisions of the Supreme Court of Estonia as the body of constitutional control

The article is devoted to the application of principle of supremacy of European Union law by the Supreme Court of Estonia. Its main decisions concerning this issue have been analyzed, particularly case about the adoption of euro and case about the public procurement procedure. Interrelation between the national law, namely the Constitution of the Republic of Estonia, and EU law are clarified. The author comes to the conclusion that the Supreme Court of Estonia fully accepts the position of the European Court of Justice as for the absolute priority of European Union law. It is underlined that there is an interrelation between the issues of European Union law supremacy and preservation of national sovereignty of the European Union member states.

Key words: *principle of the European Union law supremacy, Supreme Court of the Republic of Estonia, Constitution of the Republic of Estonia, priority of application, national sovereignty.*

Після вступу держав Центрально-Східної Європи до Європейського Союзу (далі – ЄС) у 2004 р., їх національні конституційні суди зіткнулися із новими викликами. Зокрема, перед ними постала проблема визначення параметрів взаємодії двох площин: національної правової системи та правової системи ЄС. Не дивлячись на те, що у всіх державах-членах ЄС відбувається процес адаптації національного законодавства до *acquis communautaire* ЄС, тим не менш, у кожній із них формується власний підхід щодо сприйняття основних принципів права ЄС, в першу чергу це стосується принципу верховенства права ЄС. З моменту вступу держави до ЄС, конституційні суди повинні гарантувати не лише верховенство національної Конституції на своїй території, але й верховенство права ЄС. Серед деяких нагальних завдань, які вони повинні були вирішити, можна виділити необхідність конституційного контролю щодо відповідності норм національного законодавства *acquis communautaire* ЄС та перегляд у зв'язку з цим власної компетенції. З огляду на євроінтеграційні прагнення України, актуальним є вивчення досвіду діяльності конституційних судів держав-членів ЄС у цьому контексті.

При аналізі вказаного вище питання використано рішення Верховного Суду Естонської Республіки (далі – ВС ЕР), законодавство Естонської Республіки, праці естонських вчених, які доступні англійською мовою, зокрема Р. Наріца, М. Раска, Х. Шнайдера, рішення Європейського Суду Справедливості (далі – ЄСС), установчі договори ЄС, праці польських вчених.

Принцип верховенства права ЄС є однією із фундаментальних засад, покладених в основу правової системи ЄС. Його сучасне розуміння та обсяг застосування є результатом багаторічної еволюції судової практики ЄСС. Аналізуючи основні рішення ЄСС щодо співвідношення національного законодавства та права ЄС, можна зазначити наступне: 1) ЄСС послідовно відстоює абсолютний пріоритет права ЄС, тобто всі норми права ЄС превалюють над усіма без винятку положеннями національного законодавства, навіть щодо

конституцій держав-членів (рішення у справах: *Costa v. E.N.E.L, Internationale Handelsgesellschaft, Mangold, Küçükdeveci*),

2) ЄСС тлумачить принцип верховенства права ЄС як пріоритет у застосуванні, а не як пріоритет дійсності тої чи іншої правової норми (рішення у справах *Simmenthal, Simmenthal II, Mangold*).

Слід зазначити, що держави-члени ЄС займають різні позиції щодо сприйняття цього принципу. На відміну від ЄСС, більшість національних судових органів відстоюють відносний пріоритет права ЄС у своїх правових системах. Насамперед, це стосується конституційних судів ФРН та Італії.

У правовій доктрині підкреслюється, що судові органи держав-членів ЄС, приймаючи до уваги цей принцип, зазвичай шукали власну юридичну аргументацію для його застосування¹.

Доцільним, на нашу думку, буде навести позицію Верховного Суду Естонської Республіки (*Riigikohus*) щодо сприйняття вказаного принципу права ЄС, яка є дещо відмінною від позицій інших судів в державах-членах. Слід зазначити, що функції органу конституційного контролю в Естонії покладено на палату конституційного контролю, яка є одним із структурних підрозділів ВС ЕР. Проаналізуємо два рішення цього органу, які найбільш повно ілюструють обраний ним підхід. По-перше, це рішення ВС ЕР № 3-4-1-3-06 від 11 травня 2006 р. (справа щодо введення в обіг валюти євро).

Насамперед, необхідно звернути увагу на те, що в процесі підготовки Естонії до набуття членства в ЄС, до Конституції були внесені зміни. Це було зроблено шляхом проведення референдуму 14 вересня 2003 р., внаслідок якого було прийнято Закон про внесення змін до Конституції Естонської Республіки (далі – ЗЗК ЕР). Цей закон є невід’ємним додатком до основного тексту Конституції.

Суть справи щодо введення в обіг валюти євро полягала у наступному. Парламент звернувся до Суду із питанням тлумачення Конституції у взаємозв’язку із правом ЄС, оскільки в цьому випадку таке тлумачення було визначальним для прийняття закону, необхідного для виконання зобов’язань держави-члена ЄС. Законопроект передбачав внесення змін до Закону «Про Банк Естонії», а саме ви-

лучення естонської валюти з обігу на території держави та деякі зміни у повноваженнях цієї установи.

Одним із зобов'язань держав-членів ЄС є обов'язок, передбачений у ст. 4 Договору про приєднання та ст. 122(2) Договору про заснування Європейського Співтовариства (в чинній на той час редакції), запровадження єдиної валюти. Після набуття повного членства в економічному та валютному союзі естонська валюта (крона) повинна бути вилучена з обігу. Окрім цього, згідно зі ст. 106 (1) Договору про заснування Європейського Співтовариства саме Європейський Центральний банк матиме виключне право давати дозвіл на емісію банкнот в межах Співтовариства. Проте, відповідно до ст. 111 Конституції Естонської Республіки виключне право емісії національної валюти належить Банку Естонії. Банк Естонії організовує грошовий обіг та забезпечує стабільність національної валюти². В той же час § 2 ЗЗК ЕР містить норму, згідно з якою з моменту вступу Естонії до ЄС, Конституція застосовується із врахуванням прав та обов'язків, закріплених у Договорі про приєднання³.

Згідно зі ст. 109 Договору про заснування Європейського Співтовариства кожна держава-член повинна забезпечити узгодженість національного законодавства, в тому числі статутів їх центральних банків з Договором та Статутом Європейської системи центральних банків⁴.

Аналіз позицій різних органів державної влади та посадових осіб дає підстави стверджувати, що загалом усі підтримували необхідність дотримання в першу чергу положень права ЄС. При цьому, безпосередньо Банк Естонії посилався на принцип верховенства права ЄС.

Конституційний та Фінансовий комітети парламенту вважали, що якщо положення Конституції не дають можливості виконати зобов'язання держави-члена ЄС, то слід брати до уваги норми права ЄС. Аналогічну позицію зайняв Банк Естонії, який зазначив, що беручи до уваги принцип верховенства права ЄС, який інкорпоровано до конституційних актів § 2 ЗЗК ЕР, положення Конституції, які суперечать нормам права ЄС не слід застосовувати.

Міністр юстиції вважав, що у випадку колізії між конституційною нормою та нормами права ЄС, є два шляхи її вирішення. Перший полягає в тому, що конституційна норма може бути розтлумачена таким чином, щоби забезпечити її відповідність праву ЄС. Другий передбачає надання пріоритету нормі права ЄС та неможливість застосування норми Конституції.

На його думку, норми Конституції, які суперечать нормам права ЄС, не можуть застосовуватися, враховуючи принцип верховенства та прямої дії права ЄС та практики ЄСС. Не дивлячись на це, такі положення залишаються чинними.

Палата конституційного контролю у рішенні підкреслила те, що внаслідок прийняття Закону про внесення змін до Конституції, право ЄС стало однією із основ для тлумачення та застосування Конституції. Судді вказали, що для визначення того, чи підлягає застосуванню конкретна норма Конституції, слід надати їй тлумачення, виходячи із положень права ЄС, котре стало обов'язковим для Естонії після підписання Договору про приєднання. Лише ті положення Конституції можуть застосовуватися, які не суперечать праву ЄС або які регулюють правовідносини, що не охоплюються компетенцією ЄС. У випадку колізії між законодавством Естонії, включаючи Конституцію, та нормами права ЄС, повинно застосовуватися останнє. Проте це стосується тих сфер, на які поширюється виключна компетенція ЄС або якщо це сфера спільної компетенції з ЄС (п. 16)⁵.

Х. Шнайдер (радник Палати конституційного контролю) робить висновок, що ЗЗК ЕР, який ґрунтується як на праві Естонії, так і на праві ЄС, є не лише сполучною ланкою між ними, але у випадку застосування основних принципів Конституції, виступає також як попереджувальна клаузула (застереження), умов якої безпосередньо ЄС повинен дотримуватися. Він звертає увагу на те, що саме у ЗЗК ЕР визначено умови членства Естонії у ЄС: «Естонія може приєднатися до ЄС відповідно до основних принципів Конституції Естонської Республіки» (§1 ЗЗК ЕР).

Як наголошує Х. Шнайдер, з юридичної точки зору, ЄС не обмежений тими умовами, які держави-члени можуть встановлювати у своїх конституціях, але, тим не менш, відштовхується від конституційних принципів та традицій держав-членів та судової практики ЄСС.

Х. Шнайдер зазначає, що станом на 2007 р. ЗЗК ЄР не брали всерйоз до уваги при появі колізій між правом ЄС та нормами права Естонії. На його думку, слід брати до уваги як норми права ЄС, так і норми національного законодавства, особливо при здійсненні конституційного контролю, з метою забезпечення єдності правопорядку ЄС та необхідності захисту основних принципів конституцій держав-членів.

Він вважає, що вплив правопорядку ЄС на національні правові системи значною мірою залежить від того, як держави-члени імплементують право ЄС. На його думку, приєднання до ЄС вимагає інтерпретації багатьох концепцій, серед яких такі як ієрархія джерел права, інституційний баланс, застосування правової норми та багатьох інших. Окрім цього, теорія суверенітету зумовлює достатньо приводів для роздумів. Він наголошує, що не слід розглядати ЗЗК ЄР лише як дозвіл на приєднання Естонії до ЄС. Важливим є те, щоби тлумачення Конституції відбувалося в контексті членства в ЄС, яке базується на національному законодавстві, в першу чергу ЗЗК ЄР та його ідеях⁶.

Наступним рішенням, яке, на нашу думку, слід проаналізувати в цьому контексті, є рішення № 3-4-1-5-08 від 26 червня 2008 р. (справа про державні закупівлі). Предметом аналізу в цій справі була відповідність положень Закону Естонської Республіки про державні закупівлі директиві ЄС 2004/18.

Одна зі сторін справи - The Aspen Grupp OÜ обґрунтовувала свою позицію невідповідністю правової норми естонського закону директиві ЄС. На її думку, саме положення директиви ЄС слід брати до уваги при вирішенні конфлікту. Окрім цього, The Aspen Grupp OÜ посилялася на рішення ЄСС у справах С 226/04 та С 228/04, в яких зазначалося, що директива допускає запровадження до націо-

нального законодавства або умов, які чітко в ній передбачені, або навіть більш м'яких.

Палата конституційного контролю наголосила, що, зазвичай, суди не уповноважені перевіряти конституційність норм права ЄС. Згідно із ст. 2 Договору про приєднання Естонської Республіки до ЄС, установчі договори та правові акти, прийняті на їх основі, мають обов'язкову силу в Естонії. У справі *Flaminio Costa v E.N.E.L* ЄСС визначив, що ці акти формують правовий порядок, який є невід'ємною частиною правової системи держав-членів, та які їх суди зобов'язані застосовувати. Судді ВС ЄР у своєму рішенні навели витяг із Рішення ЄСС у справі 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft*, в якому проголошувався абсолютний пріоритет норм права ЄС, навіть щодо положень національних конституцій.

Палата конституційного контролю звернула увагу на те, що відповідно до ст. 263 та 267 Договору про функціонування ЄС, лише ЄСС може перевіряти законність вторинного законодавства ЄС та визнавати акти, які відносяться до нього, недійсними. Відповідно, якби Верховний Суд перевіряв відповідність акта вторинного законодавства Конституції Естонської Республіки, це би суперечило праву ЄС, зокрема судовій практиці ЄСС. Тим самим, судді повністю підтримали позицію ЄСС у справі *Internationale Handelsgesellschaft*.

У рішенні вказано, що компетенція Верховного Суду оголошувати недійсним будь який правовий акт, що суперечить положенням Конституції чи її сутності (духу Конституції), передбачена у § 152(2) Конституції. Проте, якщо Верховний Суд реалізує це повноваження щодо положень законодавства загального застосування, яке стосується права ЄС, це створить колізію з цим правом.

Судді зробили посилання на своє попереднє рішення (зокрема, на п.16), яке аналізувалося вище.

Варто підкреслити, що Палата конституційного контролю підтримала позицію Палати з цивільних, кримінальних та адміністративних справ, яка сформульована у рішенні Верховного Суду № 3-3-1-85-07 від 7 травня 2008 р.: «якщо є підстави сумніватися у відповідності правової норми як положенням Конституції, так і нормам

права ЄС, то, в першу чергу, слід перевірити відповідність нормам права ЄС».

Водночас було наголошено, що Верховний Суд не може цього зробити в межах процедури конституційного контролю, оскільки подібна перевірка становитиме частину вирішення правового спору, і таким чином, матиме місце перевищення повноважень в частині конституційного контролю. Це, в свою чергу, суперечитиме положенням Закону про порядок здійснення конституційного контролю (Constitutional Review Court Procedure Act). У ньому передбачено, що Верховний Суд не може вирішувати правовий спір, який повинен бути вирішений на основі положень тих процедурних актів, які мають бути застосовані у конкретній справі.

Було зазначено, що, якщо суд, вирішуючи правовий спір, немає обов'язку перевіряти відповідність норм законодавства Естонії нормам права ЄС або якщо суд не виконав цього свого обов'язку, неможливо встановити можливу колізію з правом ЄС. Відповідно, це не гарантуватиме виконання судами Естонії зобов'язань, передбачених установчими договорами.

Якщо суд не зобов'язаний перевіряти відповідність норм естонського законодавства нормам права ЄС, то він не може виконати свій обов'язок тлумачити законодавство Естонії у спосіб, що не суперечить праву ЄС, тобто обов'язок тлумачити, наскільки це можливо, беручи до уваги формулювання та цілі права ЄС.

Відсутність обов'язку перевіряти відповідність норм національного законодавства праву ЄС буде ставити під сумнів можливість судів Естонії гарантувати повною мірою очікувані правові наслідки дії положень права ЄС. Суди могли би з власної ініціативи не застосовувати положення національного законодавства, які «конфліктують» з нормами права ЄС.

Палата конституційного контролю зазначила, що у випадку виявлення судом, який перевіряє відповідність законодавства Естонії нормам права ЄС, колізії між ними, і якщо є потреба за допомогою преюдиційного запиту до ЄСС, суд повинен відмовитися від застосування спірного положення та ініціювати процедуру конституцій-

ного контролю. Якщо це є можливим, в такому випадку повинні застосовуватися норми права ЄС, оскільки вони мають пряму дію.

Окремо у рішенні було наголошено на тому, що колізія між нормою національного права та нормою права ЄС не обов'язково означає колізію першої з нормою Конституції. Тим не менш, суди не були наділені компетенцією ініціювати процедуру конституційного контролю у зв'язку із колізією законодавства загального застосування та норми права ЄС. Що стосується необхідності такого ініціювання, Верховний Суд у повному складі постановив, що існують різні можливості приведення національного законодавства у відповідність до права ЄС. Він вказав на те, що ні Конституція, ані норми права ЄС не передбачають використання процедури конституційного контролю з цією метою. У такому випадку, норму національного законодавства, яка не відповідає нормі права ЄС, не слід брати до уваги при розгляді конкретного правового спору. При цьому, судді зробили посилання на свої рішення № 3-4-1-1-05 від 19 квітня 2005 р. та рішення ЄСС у справах С 10/97 та С 22/97.

Палата вирішила сформувати невичерпний перелік випадків, в яких Верховний Суд буде компетентний розглядати клопотання про перегляд конституційності положень щодо права ЄС.

По-перше, Верховний Суд уповноважений перевіряти конституційність положень національного законодавства, які стосуються права ЄС, якщо є сумніви щодо цього. Це зумовлено тим, що право ЄС не регламентує дотримання вимоги прийняття законів виключно парламентом та вимоги правової чіткості, як і вимог стосовно компетенції, процедури та форми, передбачених для прийняття законодавства загального застосування в Естонії.

По-друге, Верховний Суд уповноважений перевіряти конституційність тих положень, які стосуються права ЄС та регулюють ситуації, не врегульовані правом ЄС.

По-третє, Верховний Суд має таку компетенцію у випадку, коли право ЄС, включаючи судову практику ЄСС, надає державам-членам право діяти на власний розсуд щодо транспозиції та імплементатії права ЄС, яке вони зобов'язані виконувати згідно зі своїми

конституціями та принципами, закріпленими в них. Якщо право ЄС встановлює мету для держав-членів, але залишає на їх розсуд способи її досягнення, такі способи повинні відповідати як праву ЄС, так і Конституції Естонії⁷.

Р. Наріц наголошує, що діяльність конституційних судів має багато точок дотику з правовою політикою. Саме ці органи найбільш відчують її вплив. Водночас, саме вони до певної міри формують цю політику. Під правовою політикою, Р. Наріц розуміє формування соціального та політичного життя за допомогою законодавчих положень, розроблених та встановлених публічною адміністрацією.

Фактом є те, що суди ґрунтують свої рішення не лише на законодавчих положеннях. Регуляторна основа рішень є ширшою. Р. Наріц розглядає принципи права та юридичну догматику як правове керівництво для прийняття важливих рішень, особливо для конституційних судів, які найбільш відкрито та безпосередньо контактують з правовою політикою.

Р. Наріц наводить позицію відомого теоретика права Р. Алексі, який вбачав відмінність між принципами та положеннями в тому, що у випадку конфлікту між положеннями застосовуються колізійні правила. В той час як конфлікт принципів вирішується шляхом вибору між двома принципами, кожен з яких може бути застосований.

Р. Наріц наголошує, що принципи права формуються, окрім іншого, у судовій практиці. Він наводить позицію Б. Рюферса, який стверджує, що найбільш важливою частиною сьогоднішнього права є вже не право, яке базується на законодавчих актах, а право, створене суддями останніх інстанцій. Р. Наріц погоджується з цим, зазначаючи, що особливо це підтверджується тоді, коли об'єктивне право має високий рівень абстракції (наприклад, конституційне право) або коли є прогалини у правовому регулюванні.

Він вважає, що застосування принципів дозволяє пристосувати реальність, яка стосується права, у відповідність із панівною політичною волею. У практиці принципи можуть використовуватися для підсилення юридичної сили (значення) судового рішення. Використання принципів права у правовій аргументації є методом, за до-

помогою якого порівняльне право може впливати на прийняття рішень на національному рівні. Їх використання дозволяє посилатися на положення інших правопорядків та формувати щось на зразок мосту між національним та іноземним правом. «Функція мосту» є особливо важливою, наприклад, при формуванні права ЄС⁸.

Слід зазначити, що проблема пріоритетності норм права ЄС щодо норм національного права тісно пов'язана із питанням збереження національного суверенітету, який держави-члени ЄС намагаються максимально зберегти в процесі інтеграції в спільний правовий простір.

М. Раск (виконував обов'язки голови ВС ЄР до 2013 наголошує, що співробітництво між державами, яке базується на міжнародних договорах, передбачає відмову сторін від частини своїх суверенних прав. Він звертає увагу на те, чи є доречним поняття пріоритетності права ЄС, оскільки сфера регулювання права ЄС є більш обмеженою, аніж суверена можливість держави самостійно приймати рішення. Він підкреслює, що право ЄС є пріоритетним стосовно національного права лише в тих сферах, які відносяться до компетенції ЄС. Проте в цих сферах держави-члени ЄС вже віддали значну частину своїх суверенних прав.

Аналізуючи § 1 3ЗК ЄР, М. Раск наголошує на тому, що відсутня вказівка на те, що слід включити до цих основних принципів. На його думку, під ними слід розуміти те, щодо чого Естонія не передала свої повноваження щодо прийняття рішень. Це також те, за межами чого правопорядок Естонії повинен підпорядковуватися праву ЄС. Він вважає, що саме це є змістом суверенітету у сучасному контексті. Водночас, М. Раск зазначає, що ці основні принципи з часом змінюються, як змінюється і концепція суверенітету.

М. Раск вважає, що при перевірці конституційності нижчестоячого акту слід оцінювати також його відповідність міжнародним договорам, це є частиною конституційного контролю. На тлумачення власної конституції це *de jure* не впливає, але *de facto* норма конституції може набути іншого змісту, оскільки, по суті, її місце займе норма міжнародного права. Таким чином, норми, які не є основними конституційними принципами, набувають свого змісту із

врахуванням взятих державою на себе зобов'язань на основі міжнародних договорів⁹.

Проаналізувавши деякі рішення ВС ЄР та позиції представників правової доктрини, можна зробити наступні висновки:

1. Під час підготовки Естонії до вступу в ЄС у 2003 р. було прийнято Закон про внесення змін до Конституції. Саме в цьому правовому акті, який є невід'ємною частиною Конституції, визначено співвідношення національного законодавства з нормами права ЄС. Відповідно до §2, з моменту вступу Естонії до ЄС, Конституція застосовується із врахуванням прав та обов'язків, закріплених у Договорі про приєднання. Таким чином, опосередковано було передбачено принцип верховенства норм права ЄС.

2. На думку суддів ВС ЄР, основою тлумачення конституційних норм повинно бути право ЄС. У випадку колізії між законодавством Естонії, включаючи Конституцію, та нормами права ЄС, повинно застосовуватися останнє. Це правило повинно застосовуватися щодо тих сфер, на які поширюється виключна компетенція ЄС або якщо це сфера спільної компетенції з ЄС.

3. Під час розгляду справи про відповідність норм національного закону директиві ЄС, судді вказали на неможливість виконання ними таких повноважень з огляду на зобов'язання Естонії як держави-члена ЄС. При цьому, було підкреслено, що якби Верховний Суд перевіряв відповідність актів вторинного права ЄС Конституції Естонської Республіки, це би суперечило не лише установчим договорам ЄС, але і судовій практиці ЄС. Одночасно було підкреслено важливість перевірки відповідності законодавства Естонії нормам права ЄС з метою виявлення ймовірних колізій між ними.

4. Таким чином, ВС ЄР визнав пріоритет норм права ЄС над національним законодавством, включаючи Конституцію, у випадку виникнення колізій між ними. Проте положення національного законодавства, яке суперечить нормам права ЄС, не скасовується, а залишається чинним. Тобто, мова йде про пріоритет застосування норми права ЄС, що не зумовлює втрату юридичної сили норми національного законодавства.

1. *Kenig-Witkowska M.* Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej / Kenig-Witkowska M., Łazowski A., Ostrihansky R. – Warszawa : Wydawnictwo C. H. Beck, 2011. – S. 267. 2. *The Constitution of the Republic of Estonia* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide/current> 3. *The Constitution of the Republic of Estonia Amendment Act* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013005/consolide> 4. *Treaty establishing the European Community (Consolidated version 2002)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12002E/TXT> 5. *Constitutional Judgement 3-4-1-3-06 Opinion of the Constitutional review Chamber of the Supreme Court on the interpretation of the Constitution* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nc.ee/?id=663> 6. *Schneider H.* Constitution in a Blast of Changes / H. Schneider // *Juridica International.* – 2007. – № 12. – P. 12-13. 7. *Constitutional Judgment 3-4-1-5-08 Review of constitutionality of § 38(1)4 of the Public Procurement Act in the wording in force from 1 May 2007 to 27 March 2008* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nc.ee/?id=927> 8. *Narits R.* Principles of Law and Legal Dogmatics as Methods Used by Constitutional Courts / R. Narits // *Juridica International.* – 2007. – № 12. – P. 15-22. 9. *Rask M.* Quod licet Iovi, non licet bovi? [Електронний ресурс] / M. Rask. – Режим доступу : <http://www.riigikohus.ee/?id=1088>

***Dovhan Halyna.* Principle of the European Union Law Supremacy in decisions of the Supreme Court of Estonia as the body of constitutional control**

After the accession to the European Union in 2004, constitutional courts of the new member states faced new challenges. They have to define the interrelation between the national legal system and the legal system of the European Union. Besides that, it is necessary to guarantee not only the supremacy of national Constitution, but also the supremacy of the European Union law.

The European Court of Justice consistently upholds the absolute scope of the supremacy doctrine. However, constitutional courts work out diverse judgments upon the subject. Majority of them don't accept absolute supremacy of the European Union law. In contrast to it the Supreme Court of Estonia kept apart because of the complete support of the European Court of Justice approach.

It is necessary to underline that before the accession to the European Union the Constitution of the Republic of Estonia was amended for the purpose of overcoming the existing barriers for it. According to §2 of the Constitution of the Republic of Estonia Amendment Act as of Estonia's accession to the European Union, the Constitution of the Republic of Estonia applies taking account of the rights and obligations arising from the Accession Treaty.

The purpose of the article is to analyse the position of the Supreme Court of Estonia in the light of its decisions concerning this issue.

Firstly, the author examines the opinion of the Constitutional Review Chamber of the Supreme Court of 11 May 2006. The Estonian parliament decided to ask for the opinion of the Supreme Court on how to interpret the Constitution in conjunction with the European Union law, when the interpretation of the Constitution is decisive for the adoption of a draft Act necessary for the fulfilment of an obligation of a member of the European Union. The Supreme Court held that only that part of the Constitution is applicable, which is in conformity with the European Union law or which regulates the relationships that are not regulated by the European Union law. The effect of those provisions of the Constitution that are not compatible with the European Union law and thus inapplicable is suspended. This means that within the spheres, which are within the exclusive competence of the European Union or where there is a shared competence with the European Union, the European Union law shall apply in the case of a conflict between Estonian legislation, including the Constitution, with the European Union law.

Secondly, the author analyses the case concerning the public procurement procedure (case № 3-4-1-5-08). The Supreme Court held that should it appear before the court reviewing the conformity of the Eston-

ian law to the EU law that the Estonian law is in conflict with the EU law, and the conflict can not be overcome through the EU law conforming interpretation, the court must refuse to apply the provision without initiating a constitutional review proceeding. If possible, in such a case the EU law having direct legal effect must be applied.

It is worth stressing that the Supreme Court of Estonia stated that the provisions of the Constitution that were contrary to the EU law will remain valid. So, the matter is of priority of application of the European Union law.

The opinions of Estonian scholars are presented.

Finally, it is underlined that there is an interrelation between the issues of European Union law supremacy and preservation of national sovereignty of the European Union's member states.

Key words: principle of the European Union law supremacy, Supreme Court of the Republic of Estonia, Constitution of the Republic of Estonia, priority of application, national sovereignty.

УДК 342.5

Р. В. НЕКОЛЯК

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО НАУКУ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Досліджуються становлення і розвиток законодавчого забезпечення регулювання відносин у науковій сфері.

Проаналізовано основні законодавчі акти у сфері наукової та науково-технічної діяльності. Обґрунтовано необхідність вдосконалення законодавства України про науку та науково-технічну діяльність з огляду на значимість науки для подальшого розвитку України.

Ключові слова: наука, науково-технічна діяльність, закон, законодавство.